

giske fortegnelse over pergament- og papirbrevene. I den foreliggende nye registratur får man tillige overblik over andet stof; bl. a. er det en stor fordel, at resterne af den engang så store, men nu delvis opløste, Topografisk Samling på Papir også er inddraget i registreringen.

Hvert stykke har fået sin korte regist med udsteders og modtagers navn samt en sammenrængt angivelse af hovedindholdet af dokumentet. Dernæst gives oplysninger som i Repertoriets 1. og 2. række, om det er bevaret i original eller i afskrift; ved de bevarede originaler tillige anmærkninger om afskrifter, liggende som bilag eller opbevaret andre steder. Ligeledes gives henvisning til tryk i *Diplomatarium Danicum*, til Repertoriets 1. og 2. række og til *Regesta*, det sidste dog uden forpligtelse om fuldstændighed. Afskrifter, der er optaget i brevbøger, er normalt ikke selvstændigt registreret, men »bøgerne« er ligesom de regnskaber, der falder ind under perioden, summarisk registreret med opregning af de breve, der er udstedt inden udgangen af 1559. Der er dog undtagelser. Således er den fragmentarisk bevarede Bosjö klosters brevbog registreret fuldt ud, idet 8 af de 14 nr. under Bosjö kloster hidrører herfra, men modsætningsvis er det senest opdagede brevbogsfragment fra Roskilde Vor Frue kloster bearbejdet efter den summariske metode, jf. s. 287 nr. 21. Denne brevbog findes nu i Rigsarkivets fragmentsamling som nr. 486-87. Under Esrom kloster og Æbelholt kloster har man klogeligt indskrænket sig til at medtage henholdsvis Esrom- og Æbelholtbogen som eet nr. uden nærmere specifikation af indholdet. Det samme gælder om Ringstedbogen s. 382 nr. 4.

Stoffet i registraturen er leddelt efter et ganske fast system. Først registreres ærkebispens og domkapitlets breve, derefter landsbykirkers, kødstadkirkers og til sidst klostrenes inden for det pågældende stifts grænser. I Roskilde stift er der på grund af de særlige forhold desuden et afsnit om Rügen og om Københavns kapitel. De to største afsnit er Roskilde bisp og kapel med 905 nr. og Roskilde Clara kloster med 365 nr.

Nogle få trykfejl er bemærket under læsningen. S. 86 nr. 213: året skal være 1405. S. 87 nr. 222: datoen er 16/9. S. 328 nr. 267 mangler dateringen, som er 1402 20/7. S. 306 nr. 103: datoen skal være 25/2 og S. 384 nr. 8: datoen er 24/2. Endelig må der være noget galt med anmærkningen til nr. 196 side 84, som registrerer det beskadigede brev af Jakob Krage (Atlas nr. 1078). Men det er jo kun småting i forhold til det store stof, der er taget under behandling.

Ifølge den plan, der er skitseret i forordet, skal Lokalarkiver til 1559 omfatte tre bind. Med det foreliggende første bind er der skabt berettigede forventninger til indholdet af de næste. Det kommende andet bind skal indeholde resten af de gejstlige arkiver og tredje de verdslige arkiver. Forhåbentlig bliver der også plads til registre.

Herluf Nielsen

Bjørn Saxe Utne: Hovedsmanns-institusjonen i det nordafjelske Norge 1500-1524. En studie i regional- og lokalforvaltning. Bergens historiske forenings skrifter 72/73, Bergen, 1972-73. 223 s.

Det hører til undtagelserne, at *Historisk tidsskrift* omtaler tidsskriftafhandlinger; undtagelsen motiveres her af emnets vigtighed og afhandlingens lodighed, også for dansk forskning. På grundlag af det meget store materiale, som foreligger i de norske lensregnskaber og i aktmaterialet i *Diplomatarium Norvegicum* redegør Bjørn Utne udførligt og solidt for hovedsmandsinstitutionen på Bergenhus. Afhandlingens betydning rækker imidlertid langt udover det lokale plan; dens formål er en analyse af centraliseringstendenserne i

kong Hans' og – især – Christiern II.s forvaltning til fordel for kongemagten, men på bekostning af adelens og – specielt – kirkens privatøkonomiske interesser i lensadministrationen. Undersøgelsen er særdeles velunderbygget, men mon ikke den burde kunne suppleres af tilsvarende studier over vekselspillet mellem adelsreaktionen og kongemagtens forsøg på at gøre sin autoritet gældende under Frederik I; både regnskabsmaterialet og Vincens Lunges og Esge Billes korrespondancer skulde give rige muligheder for en sådan kontraststudie.

E. Ladewig Petersen

Knut Mykland: Skiftet i forvaltningsordenen i Danmark og Norge i tiden fra omkring 1630 og inntil Frederik den tredjjes død. Universitetsforlaget, Oslo-Bergen-Tromsø, 1974. 106 s. N.kr. 28,50.

I den endnu meget sparsomme, danske forvaltningshistoriske litteratur tilkommer der Knut Myklands nu tyve år gamle konkurrenceafhandling en central plads, først og fremmest på grund af bogens kraftige strukturering og nyfortolkning af det tilgængelige aktmateriale. I sin grundkonception går Knut Mykland ud fra et principielt modsætningsforhold mellem kongemagt og adelsvælde, hvori forvaltningsordenen gav adelen praktiske garantier for overholdelse af håndfæstningernes privilegiesystem. At adelens stilling ved 1630 alligevel var svækket i forhold til kronen beror på, at lensstyret ikke længere magtede sine opgaver på grund af samfundets sociale differentiering og økonomiske vækst, statsmagtens og statsopgavernes vækst; den nye tids krav lod sig kun løse på rigsbasis af centraliserede og specialiserede forvaltningsorganer. De nødvendige reformer blev vel forsinket af 'adelspartikularismens' forsøg på decentralisering i 1640'erne, men gennemføres efter tilløb i 1650'erne af den nyetablerede enevælde.

En egentlig anmeldelse forbyder tidsafstanden. At bogen, som hidtil kun har foreligget i stencilerede udgaver, skæmmes af urimeligt mange trykfejl er naturligvis underordnet i forhold til dens hovedfortjeneste, dens moderne og realistiske problemformuleringer. Kombineret med den løbende, internationale diskussion vil den givetvis kunne bringe grundlæggende impulser for en ny forskningsindsats, ikke mindst måske fordi den danske enevælde (uanset hvorfra retningslinierne til forvaltningsreformerne er hentet) fik en så rigoristisk udformning, at den også på europæisk plan fik en særstilling.

E. Ladewig Petersen

Fridlev Skrubbeltrang, udg.: M. H. Løvenørns hoveridagbog 1795–1797. Bol og by. Meddelelser fra Landbohistorisk selskab 7. Landbohist. selsk., Kbh., 1973. 117 s. 22,50 kr.

Et af de største problemer, som statsmagten i landboreformtiden søgte at løse, var spørgsmålet om en regulering af gårdmandshoveriet på de private godser.

Som følge af plakaterne af 24. juni og 23. december 1791, der indbød godsejere og deres bønder til at indgå frivillige foreninger om hoveriet, nåede man på mange godser frem til etablering af sådanne foreninger uden indblanding fra offentlige myndigheder. Alligevel blev der et betragteligt antal godser tilbage, hvor det ikke havde været muligt for parterne at komme overens. Ved plakat af 5. juni 1795 bestemtes det, at rentekammeret skulle udnævne hoverikommissioner – en for Jylland og en omfattende Fyn og Sjælland med mindre øer – som skulle foretage undersøgelser på de resterende godser og enten ved mægling eller ved kendelse fastsætte hoveriet i hvert enkelt tilfælde. I denne